

Život s Kristem

Seriál Cesta k duchu (8)

Viděli jsme, že zmrtvýchvstání Ježíše Krista vneslo zcela nové možnosti do vývoje náboženských postojů lidstva. S nepředpojatým pohledem na tuto přelomovou událost jsme se pak pokusili vysvětlit, v čem spočívalo její působení. Nezodpovězena však zůstala otázka, jak se možnosti nastolené Kristovým činem dají uskutečnit v životě jednotlivce.

Můžeme sice souhlasit, že Ježíš Kristus přinesl vykoupení. Podíváme-li se ovšem sami na sebe, musíme si přiznat, že zatím moc vykoupeně nevypadáme. Jakkoli je nám Bůh mnohem blíží než před Kristovým příchodem, jakkoli k němu máme přímý přístup i z míst nejhlubšího pádu a bohaprázdnoty, nejsme vůči hmotnému světu o nic svobodnější než dříve – Kristova svoboda pro nás zůstává ve sféře možností. Dá se převést i do sféry skutečností? A co musíme udělat, aby se to podařilo?

NOVÝ PÁN

Jako východisko si na tomto místě opět připomeňme podobenství o vykoupeném otroku. Vykupitel složil výkupné, otrok je svoboden. Jeho svoboda však není výsledkem jeho vlastního snažení, nýbrž plyne cele z vykupitelovy milosti. Posuzován podle svého skutečného stavu, musel by otrok zůstat otrokem; je však svoboden, byť vnitřně ještě ke svobodě nedospěl. Dosud se mohl spolehnout na určitou péči svého majitele, nyní se o sebe musí postarat sám; dosud byl zvyklý jednat podle příkazů, nyní musí sám rozhodovat o svém konání. To ovšem zatím neumí, a tak je mu svobodný život nejen možností, ale také existenciální hrozbou. Jakkoli ho otroctví v mnohém tížilo, ukazuje se mu nyní jako říše jistoty a láká ho k návratu, zatímco ve svobodě na něj číhá možná záhuba.

Dobrý vykupitel se proto nespokojí s tím, že otroku zaplatil nominální svobodu, ale nabídne mu pomocnou ruku při vstupu do svobodného života, aby vykoupení nepřišlo nazmar. V klasickém případě přebírá nad vykoupencem patronát a přinejmenším zpočátku pro něj v mnohém ohledu zastupuje bývalého pána, než se jeho chráněncem osvobodí natolik, aby se mohl vydat vlastní cestou; vnitřní pouto mezi vykupitelem a vykoupeným však zpravidla ani poté nezaniká – podepřeno z jedné strany oddanou vděčností a z druhé stálou nabídkou podpory, trvá, dokud jsou oba zúčastnění naživu.

Vykoupením z milosti, které lidstvu přinesl Ježíš Kristus, získali všichni lidé nominálně svobodu; vnitřní otrocké závislosti na hmotném světě se však nezbavili. Následovníci Kristovi si po odchodu svého mistra uvědomili, že jsou zbaveni otroctví, ale zároveň cítili, že otrok v jejich duši ještě není na svobodu zralý. Všechny duchovní opory a jistoty, na něž se dříve mohli spolehnout, všechna náboženská tradice a autorita, všechny zevní zákazy a příkazy byly náhle zpochybněny; jejich duše, nenavyklé dosud svobodě, však volaly po jistotě. A tu jim poskytl sám Zmrtvýchvstalý, jehož vnitřní přítomnost pociťovali i po jeho zevním odchodu.

Kdo by nedokázal vnímat neviditelného Krista po svém boku a všude kolem sebe, vrátil by se dříve nebo později do starých jistot nebo by si začal sám vytvářet nová přikázání, novou tradici a autoritu. Ti, kdo se přihlásili ke Kristu, však jeho přítomnost nezpochybnitelně pociťovali a věděli, že on, který jim přinesl svobodu jako možnost, je nyní povede i k jejímu plnému uskutečnění; už nebyli podřízeni hmotné nutnosti, ale dobrovolně se svěřovali Kristu jako novému pánu, aby je naučil svobodně žít, a vědomi si v tomto ohledu své nezralosti, nazývali se jeho »otroky« – jakkoli se toto slovo (»dúlos«) v evangeliích do češtiny tradičně překládá jako »služebník«, můžeme si právě zde dobře uvědomit jeho původní význam.

Kristus vyzývá ty, kdo se k němu hlásí, aby ho následovali a jednali podle jeho slov. Nenazývá je však otroky, ale přáteli, a zachází s nimi jako s rovnocennými partnery na cestě ke společnému cíli – úplné realizaci vykoupení člověka. Jsme sice osvobozeni Kristovým činem, ale náš vnitřní stav tomu ještě neodpovídá, a proto se naše svoboda zatím neprojevuje v životě. Zsvěcenci dávných náboženství, kteří dosahovali osvobození až v důsledku úplné vnitřní proměny, dokázali svou svobodu plně promítnout do svých skutků; máme-li to dokázat i my, musíme prodělat obdobnou proměnu. Na rozdíl od nich však můžeme vycházet ze skutečnosti vykoupení, a proto naše cesta vnitřní proměny bude v lecčems odlišná.

NEVIDITELNÝ MISTR

Zsvěcení, které se odehrávalo za zdmi chrámových okrsků starověkých kultur, se zakládalo především na tvrdém výcviku v ovládnutí vlastního těla a duše. Tento výcvik vyžadoval navýsost odborné vedení – adept si měl vybudovat přístup k vyšší skutečnosti, ovšem zatím nebyl schopen tuto skutečnost zřít, a tak se nemohl obejít bez učitele, kterému se přístup k Duchu již otevřel a který byl tedy schopen bdít nad každým, mnohdy nebezpečným krokem výcviku. Bůh přebýval jen ve světě vyšším, žák jen ve světě nižším; spojení mezi nimi zajišťoval učitel (mistr, hierofant, guru), který byl přítomen v obou světech zároveň.

Učitel měl pro učeníka trojí význam. Především jej stále doprovázel svou znalostí a zkušeností – sledoval jeho vývoj, podle stupně vyspělosti mu ukládal cvičení, reagoval na jeho dotazy, vedl ho ke zkouškám. Dále, na základě své osobní pokročilosti, byl pro svého učeníka vzorem – svou vlastní cestou mu ukazoval cestu. Konečně tím, že spojoval vyšší i nižší svět, dokázal svému žáku zviditelnit ideál, k němuž se jeho vývoj měl ubírat, a ve světle tohoto ideálu mu nastavovat zrcadlo a korigovat jeho kroky.

Křesťan, který se vydal na cestu proměny, aby se jeho vykoupení stalo plnou skutečností, má podobné potřeby jako dávný adept – potřebuje průvodce, který by bděl nad jeho vývojem, potřebuje vzor, na němž je vidět uskutečnění správné cesty, potřebuje prostředníka, který by mu viditelně ukazoval dosud neviděný cíl. Oproti učeníkovi starověkých mystérií se však křesťan může navíc opřít o hlavní důsledek vykupitelského činu Kristova – o proměnu světa, která dává každému možnost, aby za fyzickou skutečností vnímal Ducha.

Kristus ovšem pro křesťana není jen vykupitelem, jenž kdysi proměnil svět, nýbrž také novým pánem, k němuž má osobní vztah. Za každou pozemskou událostí tak křesťan vnímá nejen určitou duchovní skutečnost, ale především osobní poselství od

svého pomáhajícího vůdce. To, co by jiný mohl považovat za nesmyslně se opakující nepříjemnosti ve svém životě, se v očích křesťanových mění v duchovní cvičení, uložené mu jeho mistrem. To, co by pro jiného bylo nepochopitelným osudovým zvratem nebo nezaslouženou pohromou, se křesťanovi stává zkouškou, před níž ho postavil jeho učitel. Jako jiní se i křesťan může obracet k Bohu modlitbou; nemusí však čekat na odpověď skrze prostředníka nebo zvláštní zjevení, protože ji nachází v každodenním běhu událostí. Úlohu, kterou pro adepta zasvěcení přebíral jeho pozemský duchovní vůdce, tedy pro křesťana přebírá neviditelně přítomný Kristus.

Druhým úkolem duchovního učitele je být vzorem, jež mohou žáci následovat. Křesťan nalézá takový vzor v Kristu jako pozemském člověku, tedy v Ježíšovi. Skutečnost, že se s ním již nemůže setkat fyzicky, vyrovnávají tradicí předávané obrazy působení Ježíše Krista na zemi – čtyři evangelia popisují tytéž rozhodující události z různých hledisek a stanovisek; novozákonní spisy následující po evangeliích jsou příkladem toho, jak Kristovo vykoupení promítali do svých životů lidé, kteří ještě stáli pod přímým a bezprostředním vlivem jeho pozemského působení; Starý zákon zasazuje příběhy o Ježíšovi do prostorového a časového kontextu a vypráví o dlouhé přípravě nebes i země na příchod Krista. Křesťan, který čte Bibli s tímto základním postojem, získává podněty pro utváření vlastní duchovní cesty stejně, jako je získával starověký adept od svého mistra.

Třetím úkolem, jehož se má duchovní učitel zhostit, je smyslové sdělování nadmyslového ideálu, které dává žákovi jasnou představu o cíli jeho cesty, zrcadlí mu jeho nedostatky a pomáhá mu korigovat vlastní kroky. Tento úkol pro křesťana zastupuje liturgie – myšlenky jednotlivých modliteb, zvuk slov, kultické barvy, posloupnost úkonů, to všechno je smyslově vnímatelným obrazem nadmyslového ideálu lidské duše, cíle, k němuž se jako lidé máme vyvíjet. Křesťan, který pravidelně prožívá liturgickou bohoslužbu, konfrontuje – vědomě či nevědomě – skutečný stav své duše s její ideální podobou. Některá slova, některé obrazy, některé myšlenky bohoslužby v něm rezonují silněji a poukazují tak na směr, jímž by měl ve své konkrétní situaci zaměřit své vnitřní úsilí.

SVOBODA?

Starověký adept zasvěcení potřeboval ke své duchovní cestě mistra, který s ním byl ve stálém pedagogickém kontaktu, který mu byl osobním vzorem a který mu viditelně zprostředkoval nadmyslovou skutečnost. Kristus, projevující se v lidském osudu, v evangeliu a v liturgii, nahrazuje křesťanovi působení takového mistra. Podobně jako dávný adept, blíží se křesťan stavu reálné svobody vůči hmotnému světu. Adept je přitom vázán na posloupnost učitelů, zatímco křesťan na církevní společenství, které uchovává zvěst evangelia a pěstuje liturgii. Významný rozdíl však najdeme v míře svobody, jíž může adept nebo křesťan dosáhnout dříve, než dojde na konec své cesty. Adept totiž patří mezi nesvobodné tak dlouho, dokud neprojde zasvěcením; křesťan je naproti tomu již od počátku obklopen svobodou, kterou postupně uskutečňuje ve svém životě. Každá malá oblast, v němž se křesťanovi podaří promítnout své vykoupení do života, se ihned stává hájemstvím svobody.

Cesta k úplnému osvobození od pout hmoty je pro starověkého adepta i pro dnešního křesťana stejně dlouhá a namáhavá, zatímco částečného osvobození může dosáhnout pouze ten, koho již vykoupil Kristus. Na křesťanské cestě se

realizovaná svoboda rodí kousek po kousku; již po prvních krocích, které člověk na této cestě udělá, žije přinejmenším v malé části jeho nitra skutečná svoboda vůči hmotnému světu. Dá se říci, že tato svoboda je znakem praktikujícího křesťana. V čem ovšem tato svoboda spočívá? Co jsou její konkrétní projevy v životě křesťana?

Milan M. HORÁK